

GLADSAXE

Inspirationskatalog: Legen i det pædagogiske læringsmiljø

Indhold

FORORD	3
HVORFOR SE PÅ LEGEN I LÆRINGSMILJØET?	4
UDVIKLING AF SELV- OG MEDBESTEMMELSE Gennem LEG	4
SELVINITIERET LEG KOMMER IKKE AF SIG SELV	4
LEGENS UDVIKLINGSPOTENTIALER.....	4
DIALOGØVELSE: HVAD FORSTÅR VI VED LEG I DET PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ?.....	6
VOKSNES VIGTIGE ROLLE	8
DE VOKSNES VIGTIGE ROLLE FOR LEGEN I DET PÆDAGOGISKE MILJØ	8
REFLEKSIONSSPØRGSMÅL: HVORNÅR OG HVORFOR AFBRYDER ELLER GRIBER VI IND I BØRNS LEG?	9
DIALOGØVELSE: VOKSENPOSITIONER I BØRNS LEG	10
BØRNS ADGANG TIL LEG	11
LIGE MULIGHEDER FOR LEG	11
BØRNS LEGESTRATEGIER	11
DIALOGØVELSE: LEGESTRATEGIER	12
AT SKABE GODE MULIGHEDER FOR LEG	13
LEG I VUGGESTUEN.....	13
LEG I BØRNEHAVEN.....	14
LEG UDENDØRS.....	14
DIALOGØVELSE: OMVENDT BRAINSTORM OM FYSISKE LÆRINGSMILJØER	15
ARBEJDS- OG REFLEKSIONSARK	16
REFLEKSIONSSPØRGSMÅL TIL INSPIRATION I SKEMA FOR RETNING – OG PLANLÆGNING MED FOKUS PÅ LEG I LÆRINGSMILJØET.....	17
SPØRGSMÅL TIL KOLLEGIAL REFLEKSION (FX PÅ ET TEAMMØDE) OM TILTAG MED FOKUS PÅ LEG I LÆRINGSMILJØET.....	18
LITTERATUR OG LINK	19
ARTIKLER OG BØGER.....	19
LINK, WEBSITES, FILM	19

Forord

Formålet med dette katalog er at give pædagoger og specialpædagoger i dagtilbud inspiration til at opbygge et fælles sprog om legen i det pædagogiske læringsmiljø, dele viden og erfaringer, samt få inspiration til at styrke et systematisk samarbejde om legen i læringsmiljøet i arbejdet med at styrke inkluderende børnefællesskaber.

Målet er at:

- Styrke inkluderende fællesskaber, hvor alle børn har lige mulighed for at deltage aktivt og bidrage positivt til fællesskabet gennem aktiviteter og rammer, der fremmer leg, kreativitet og bevægelse.
- Styrke samarbejdet og metodefællesskabet mellem det almenpædagogiske og det specialpædagogiske med fokus på leg, kreativitet og bevægelse.

Kataloget kan bruges som inspiration til refleksion og tværfaglige drøftelser på møder, workshops og i det konkrete arbejde med at understøtte børns leg i feltet mellem almen- og specialpædagogik.

Kataloget indeholder faglig inspiration, dialog- og refleksionsøvelser, refleksionsspørgsmål til skema for retning og skema for planlægning, samt eksempler på tiltag, som er afprøvet i projektperioden i Områdeinstitutionen Bagsværd.

Om inspirationskataloget 'Legen i det pædagogiske læringsmiljø'

Kataloget er blevet til gennem en tværfaglig udviklingsproces med specialpædagoger fra PPR Gladsaxe og pædagoger og ledere fra to almene dagtilbud i Områdeinstitution Bagsværd i efteråret og vinteren 2018-19 i forbindelse med projekt '*Leg og bevægelse – udvikling og afprøvning af nye veje til inklusion af børn med særlige behov*', som har modtaget økonomisk støtte fra BUPL's udviklingspulje. Kataloget er udviklet af Gladsaxe Kommune i samarbejde med Mette Wybrandt fra Amondo.

Hvis I har spørgsmål til kataloget eller projektet, er I meget velkomne til at kontakte: PPR-teamleder Gry Andsager, gryand@gladsaxe.dk, tlf. 26 14 01 66

Hvorfor se på legen i læringsmiljøet?

Udvikling af selv- og medbestemmelse gennem leg

Børns udvikling og læring gennem leg er en vigtig del af pædagogikken i den danske daginstitutionstradition. Også i udviklingspsykologien og i den styrkede pædagogiske læreplan er der enighed om, at legen har en særlig betydning som udviklingsrum for børn i førskolealderen.

I flere lande er der i de seneste år sket en indskrænkning af førskolebørns ret til at lege. Mange steder i Sydeuropa, USA og Asien er der en tendens til at børn har mindre indflydelse på indholdet af deres dag.

I Danmark har vi tradition for at børn i dagtilbud opdrages til demokrati gennem selv- og medbestemmelse og får mulighed for at udvikle sig gennem leg. Men vi bliver også nogle gange bedt om at retfærdiggøre, legens vigtige betydning.

Argumentet for at give børn tid, plads og rekvisitter til at lege er bl.a., at børn under leg strækker sig til deres yderste formåen og udfordrer deres egne grænser. Legen engagerer børn i et fiktivt univers, samtidig med at de konstruerer 'regler', der hele tiden udfordrer og udvikler rammerne for legen.

Selvinitieret leg kommer ikke af sig selv

Men den selvinitierede leg og børns ret til og mulighed for at lege med andre børn, betyder ikke, at alle børn er i stand til at skabe gode lege med hinanden. Heller ikke al leg er altid god og udviklingsfremmende for alle involverede.

Mange væsentlige sproglige, emotionelle og kognitive kompetencer, udvikler børn bedst i samværet med voksne. Derfor kan børns leg med hinanden ikke erstatte aktiviteter og samspil med voksne.

Den selvinitierede leg kommer ikke af sig selv og kan ikke leges hele dagen. Børn leger kun på udviklende måder, hvis de har tilstrækkelige forudsætninger for det – socialt, emotionelt, kognitivt og kulturelt.

Legens udviklingspotentialer

I legen ligger mange udviklingspotentialer for børnene med muligheder for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse:

- Grovmotoriske og fin-motoriske færdigheder (fx i konstruktionsleg og klatre/fangelege).
- Udvikling af højere psykiske funktioner. Særligt i de symbolske fantasilege trænes abstrakt tænkning, når barnet skal skelne mellem tingen i sig selv og tingens symbolske betydning.
- Barnet øver selvkontrol og selvregulering, når det forskyder sine umiddelbare behov via reglerne i fantasilegen. Og samtidig får barnet stimuleret lysten og viljen, fordi legen foregår på barnets præmisser og ud fra barnets motiver, idéer og ønsker.

I leg sammen med andre udvikler barnet:

- Færdigheder i forhold til sociale samspil (samarbejde, lydhørhed, empati)
- Sproglige kompetencer (fabuleringen, forhandling).

Legen i læringsmiljøet

Arbejdet med legen i læringsmiljøet kan ses som det fælles professionelle sprog om, hvordan vi inddrager leg systematisk i arbejdet med at styrke inkluderende børnemiljøer, som skaber lige deltagelsesmuligheder for alle børn.

Gennem fokus på legen i læringsmiljøet kan de voksne fx:

- Skabe et fælles fagligt og bevidst sprog om, hvordan man kan arbejde pædagogisk med leg
- Rammesætte, lave miljøer, stille materialer til rådighed, inspirere og give tid til leg
- Understøtte børns deltagelsesmuligheder i legen

Forskel på selvinitieret leg og legende tilgang:

Selvinitieret leg

- Leg er selvvalgt og lystfuld aktivitet – men alvorlig for børnene
- Leg er spontan og unyttig – kan ikke måles
- Legen er målet i sig selv – ikke et middel til læring
- Selv forhandle regler

Legende tilgang

- Vokseninitieret
- Trækker på legens elementer
- Middel til fx læring
- Kan knyttes til alle former for pædagogiske aktiviteter
- Rammer og regler er formuleret

Skrevet med inspiration fra Ditte Winther-Lindqvists, 'Tilrettelæggelse af det fysiske legemiljø i daginstitutionen' Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, nr. 3, 2013 og DPU konferenceoplæg, 2014

Dialogøvelse: Hvad forstår vi ved leg i det pædagogiske læringsmiljø?

Sådan gør I:

- **Trin 1:** Se filmen 'Børn og leg – en film om legepædagogik'

<http://videoportal.ucc.dk/video/18962876/born-og-leg>

- **Trin 2:** Kopiér arket 'Udsagn om leg i det pædagogiske læringsmiljø' til alle deltagere (næste side). Klip udsagnene ud og læg dem i en bunke på bordet.
- **Trin 3:** Udvælg hver især de 3 vigtigste udsagn.
- **Trin 4:** Tal sammen om, hvad I hver især har valgt og hvorfor.

Udsagn om leg i det pædagogiske læringsmiljø

<p>a) Legen er den primære aktivitet for børn. Pædagogiske aktiviteter skal understøtte legen i stedet for at legen blot er noget, der foregår ind i mellem de andre ting.</p>	<p>f) Leg er vigtig for at styrke sociale og emotionelle kompetencer, og udvikle fantasi, kreativitet, motorik og innovation. Gennem legen udvikles barnets identitet.</p>
<p>b) Voksne skal ikke forstyrre legen ved at ville lære børnene noget, som vi synes er vigtigt. Legen ødelægges, hvis læringsaspektet kommer til at styre legen.</p>	<p>g) Børn opbygger og afprøver relationer gennem deltagelse i lege. Voksne skal hjælpe med, at alle børn får lige deltagelsesmuligheder i legen.</p>
<p>c) Voksne skal hjælpe børn ind i leg, når det ikke lykkes for dem selv. Det kan vi gøre ved at indtage forskellige positioner: 1) observerende, 2) understøttende, 3) deltagende.</p>	<p>h) Vi skal afsætte tid til at være nærværende og til stede, når vi vil støtte op om og nære børns leg – ligesom vi gør i vokseninitierede pædagogiske aktiviteter.</p>
<p>d) Leg i et dagtilbud er aldrig ”fri”. Legen foregår under nogle bestemte betingelser med muligheder og begrænsninger lagt til rette af de voksne. Derfor spiller pædagogerne en stor rolle for børnenes mulighed for leg.</p>	<p>i) Voksne skal sikre tid og rum til leg, og lægge mærke til, hvad der optager børnene, så vi kan give betingelser for, at børnene kan udvikle legen.</p>
<p>e) Voksne kan understøtte legen ved at sørge for hele tiden at bringe materialer og legeområder til rådighed, som relaterer sig til de pædagogiske aktiviteter og DAP projekter.</p>	<p>j) God og fordybet leg opstår ikke af ingenting. Voksne kan give inspiration og næring til børnenes leg gennem ture, forløb, værksteder, rutiner, læse historier osv.</p>

Voksnes vigtige rolle

De voksnes vigtige rolle for legen i det pædagogiske miljø

Leg stiller store krav til selvorganisering, og det kan børn have brug for hjælp til. Det er de voksnes ansvar og opgave at sikre, at børnene opøver færdigheder, der giver dem mulighed for at lege og få viden, inspiration og rekvisitter at lege med. Gennem interaktion med voksne lærer børn de færdigheder, de har brug for til at kunne lege sammen.

Leg er et udtryk for udvikling, og understimulerede børn leger ikke lige så fantasifuldt som andre børn. Der skal 'guf' på fra virkeligheden for at kunne lege fantasilege. Kvalitet i legen er kendetegnet ved både at være fantasifuld og fordybet - ikke bare 'dump-and-run leg', hvor børnene løber fra det ene stykke legetøj til det andet uden at fordybe sig. Og det er de voksne omkring børnene, der kan inspirere og tilbyde et miljø, der understøtter kvalitet i børns leg.

Det pædagogiske personales ansvar:

- genkende og identificere forskellige former for leg
- vurdere og forstå børns leg, og bedømme hvorvidt den leg, der foregår i institutionen, foregår i en rimelig målestok (tid, omfang, ift. alder og udviklingsniveau) og på en måde så legen, understøtter barnets udvikling og integration i det sociale liv
- tilrettelægge læringsmiljøer børnene vil fatte interesse for
- understøtte børnenes leg ved at

tilbyde gode inspirerende aktiviteter som voksne sætter i gang og deltager i

- vide, hvordan vi kan støtte børns deltagelsesmuligheder
- sikre, at alle børn får alsidige erfaringer med positioner i fællesskaber
- reflektere over hvornår, hvordan og hvorfor vi griber ind i legen.

Faldgruber og mellemveje

Når vi som voksne griber ind i børns leg, er det altid værdiladet. Det vil sige, at vi vurderer, at noget er bedre end noget andet. Derfor er det vigtigt at være bevidst om og reflektere over, hvornår, hvordan og hvorfor vi griber ind.

Man kan være fristet til at gribe ind, når de voksnes normer for god opførsel bliver overtrådt, begrundet med at børn også skal tale ordentligt og være gode ved hinanden, når de leger. Men der er en risiko for, at det kan føre til en indgriben, som kan være problematisk.

Når børnene er i deres *symbolske identiteter*, (fx når skurken er ond), gælder der ikke de samme regler for, hvordan man opfører sig, som når man ikke leger. Vi bør først gribe ind, når et barns *reale identitet* (barnets egen person) angribes og krænkes i legen, og når barnet ikke selv er i stand til at komme ud af situationen.

Skrevet med inspiration fra Ditte Winther-Lindqvists, 'Tilrettelæggelse af det fysiske legemiljø i daginstitutionen' Pæd. Psyk. Tidsskrift, nr. 3, 2013 og 'Skal vi lege',

"Vi lavede en fælles legeaktivitet med en faldskærm på legepladsen med fokus på lige deltagelsesmuligheder for børn med sproglige vanskeligheder. Pludselig gik en dreng væk fra legen, og vi overvejede at gribe ind og gå efter ham, men det viste sig at han hentede to kammerater som han ville have med i legen. Det havde vi ikke aflæst, men hvor var det godt vi ikke greb for hurtigt ind." Specialpædagog

Refleksionsspørgsmål: Hvornår og hvorfor afbryder eller griber vi ind i børns leg?

- Skal de voksne gribe direkte ind i en leg, når vi vurderer, at nogen skades af den? Eller skal vi lade legen gå sin (skæve) gang og stå til rådighed bagefter og hjælpe børnene til at samle sig og forstå, hvad der skete?
- Kan og skal de voksne skåne børnene fra at opleve, at det kan være ubehageligt at tilhøre et fællesskab? Hvor ubehageligt må det blive? Og hvis vi vælger at gribe ind, hvordan skal vi så gøre det?
- Hvornår griber vi som voksne ind i eller afbryder børns leg?
  - Når legen er farlig
  - Dårlig opførsel, grimt sprog
  - For meget larm
  - Vi skal spise frokost
  - For at give en besked
  - Vi skal bruge rummet til en anden aktivitet

Dialogøvelse: Voksenpositioner i børns leg

- **Trin 1:** Kig på skemaet nedenfor, der beskriver tre forskellige positioner vi som voksne kan indtage i forhold til børns leg.
- **Trin 2:** Tal sammen om:
Hvad gør I mest af og hvornår? Går foran, ved siden af eller bagved?
- **Trin 3:** Hvad tænker I om det?

Går bag ved

- Observerer børns leg i baggrunden og opfanger dynamikker, der er på spil i gruppen – hvad der engagerer og interesserer børnene
- Ser efter hvilke børn, der er med hvordan. I hvilke positioner og i hvilke roller

Går ved siden af

- Observerer og assisterer løbende, giver idéer, inspiration og remedier
- Mægler i konflikter, så legen ikke bryder sammen

Går foran

- Direkte: Viser barnet, hvordan det skal lege, deltager som rollemodel i legen. Træner legestrategier, medinstruerer i nyt legemateriale, legemanuskripter, turtagning.
- Indirekte: Støtter barnets udvikling af fælles opmærksomhedsfokus. Fx sprog og selvregulering - udenfor legen
- Tager initiativ og lader barnet lege med børn, der har gode samspilskompetencer

Børns adgang til leg

Lige muligheder for leg

Leg har en stor betydning for udvikling af følelsesmæssige, personlighedsmæssige og sociale kompetencer. Børn opbygger og afprøver relationer gennem deltagelse i leg, og derfor er det vigtigt, at alle børn har lige mulighed for at kunne deltage i mange forskellige og alsidige legesituationer.

Børn har ikke lige adgang og de samme vilkår for at deltage i leg og legegrupper, og derfor kan der være brug for voksenstøtte. Ofte er det venskaber, der giver adgangen, og derfor er det en god idé at have en opmærksomhed på det sociale hierarki i forhold til alder, køn og popularitet. Det er også vigtigt at sikre, at børn får mulighed for at lege i forskellige legegrupper, så de får forskellige erfaringer med deres sociale identitet og forskellige positioner.

Voksne kan tilføre legen ro, struktur, overblik og indsigt, som er uvurderlig for de børn, der af forskellige grunde har svært ved at komme med i fællesskabet.

Eksempler på udfordrede børn:

- **Afviste børn:** Når et barn bliver afvist i legen af andre børn, kan vi som voksne observere barnets måder at lege og fx træne legestrategier.
- **Understimulerede børn:** Børn, som mangler inspiration til at kunne lege behøver voksne til at give dem erfaringer og inspiration fx gennem andre aktiviteter.

- **Nogle børn tromler andre børn eller lader sig overmande af andre:** Børnene har brug for voksne, der tilrettelægger aktiviteter, som støtter dem i de sociale kompetencer og sociale spilleregler.

Børns legestrategier

Børn og børnegrupper udvikler legestrategier og overdrager normer til hinanden og opbygger legekulturer. Legestrategiens funktion er at sikre adgang, justering og beskyttelse af legen. Men nogle børn behøver hjælp til at benytte og aflæse legestrategier, og støtte til fx indgangsstrategier til at få adgang til legen.

Vigtige legekompeter hos børn:

- Have idéer og formidle dem
- Forhandle og enes
- Følge fælles spilleregler
- Være fleksibel og lytte
- Opgive kontrol og selv kunne tage kontrol
- Vente og give plads til andre
- Tage hensyn og dele
- Koncentrere sig og følge en fælles plan

Børn leger med:

- Kulturel viden og kulturelle ressourcer (manuskripter)
- Personlig erfaringsverden
- Sociale identitet i børnehaven
- NB: børn kan mangle (fælles) viden at lege ud fra

”Da jeg lavede observation af en urolig børnegruppe slog det mig: kan børnene overhovedet finde ud af at lege? Nu har vi aftalt at tænke øvelse legekompeter ind i et projektarbejde”. Specialpædagog

Dialogøvelse: Legestrategier

- **Trin 1:** Kig på skemaet nedenfor, der beskriver børns forskellige legestrategier for at få adgang til en leg.
- **Trin 2:** Tal sammen om: Hvilke legestrategier ser I hos de børn, I arbejder med?
- **Trin 3:** Hvad er de forskellige legestrategier typisk udtryk for? Hvorfor lykkes det/lykkes det ikke for barnet?

Strategier som ofte lykkes	Strategier som ofte ikke lykkes
<ul style="list-style-type: none"> • Står i nærheden og betragter kammeraterne og venter på en anledning • Får opmærksomhed ved hjælp af øjenkontakt eller venlig berøring • Imiterer kammeraternes aktiviteter, verbalt eller nonverbalt • Viser eller tilbyder noget materiale, der er relateret til kammeraternes leg • Stiller et spørgsmål, der er relevant for legen • Handler sig ind i legen og udfylder en funktion	<ul style="list-style-type: none"> • Prøver at få lov til at lege med kammerater, som ikke er imødekommende, eller tidligere gentagne gange har afvist barnet • Prøver at bruge ting og handlinger, som ikke er relateret til kammeraternes leg • Prøver at konversere om noget, som ikke er relateret til kammeraternes samtale eller aktiviteter • Dårlig timing. Afbryder kammeraterne, mens de er ivrigt optaget af en anden aktivitet • Påtrængende. Spørger direkte eller kræver, at blive inkluderet eller er fysisk påtrængende • Er aggressiv overfor kammerater (slår, skubber, tager ting)

At skabe gode muligheder for leg

Hvad inspirerer og motiverer børn til leg?

Børn leger med deres personlige, kulturelle og sociale erfaringsverden, og deres alder og udvikling påvirker måden de leger på.

Børn leger ud fra de rum og rekvisitter, som de har adgang til, og de møder dem forskelligt afhængig af deres alder. Den samme genstand kan give anledning til forskellige lege i forskellige aldersgrupper. Det skal vi have i baghovedet, når vi indretter læringszoner.

De yngste børn har behov for, at indretningen opfordrer til konkrete funktioner, mens de større børn leger bedre og mere fordybet med mere symbolske og varierede rekvisitter.

Indretning, der er afgrænset, overskuelig og med alderssvarende rekvisitter og materialer, giver børnene mulighed for at lege længere og mere fordybet.

Pædagog med ansvar for at skabe muligheder for leg

Det kan være en god idé at udvælge én pædagog i personalegruppen, som tilegner sig en særlig viden og har et ansvar for at skabe gode muligheder for leg i læringsmiljøet. Den person kan så rådgive og formidle sin viden til kollegaer.

Leg i vuggestuen

De yngste børn er afhængige af, at vi og omgivelserne stiller gode materialer og mulighed for bevægelse til rådighed. De små kan ikke fastholde koncentrationen særlig længe, og derfor er det vigtigt at barnet kan trække sig.

Idéer til leg i vuggestuen:

- Tilgængelighed og rigelighed af inspirerende materialer, der minder om og forestiller ting, de kender fra hverdagen, samt åbne rum at bevæge sig på.
- Store, bløde, flytbare elementer som de kan tumle omkring i og gemme sig bag.
- Minimum to af hver ting, så parallellegene ikke ender i konflikter om hvem der har adgang til tingen. Det gælder også fx klæd-ud-tøjet, at det er bedre at have to af hver og kun 5 forskellige, end 10 forskellige.
- De voksne skal introducere børnene til tingene og vise hvordan der kan leges med dem.

”Det er rigtig fint med rum-i-rum og opdelte funktioner, men det må ikke blive så firkantet at børnene ikke må tage magneterne med over til ponyerne og bilerne for at bygge en hestestald eller garage. Jeg oplever tit at den gode leg ikke er så planlagt, det kommer ofte lidt tilfældigt og med udgangspunkt i det børnene finder på deres vej gennem grupperummet og legepladsen” Pædagog

Leg i børnehaven

For børnehavebarnet er det interessant at være sammen om *noget*. De større børn er i stand til at fastholde koncentrationen og være fordybet i længere perioder ad gangen, også henover afbrydelser. Men barnet har stadig brug for tydelighed, gennemsigtighed, verbalisering og afgrænsning omkring de aktiviteter, der foregår.

Den verbale og personlige udvikling giver børnene mulighed for at integrere forskellige legeformer fx når konstruktionslege knytter sig til et symbolsk univers bygget op omkring konstruktionen.

Idéer til leg i børnehaven:

- Rum-i-rum, hjælp til at afskærme legen fra sociale forstyrrelser, hule-lignende gemmesteder.
- Masser af remedier i mange kvaliteter, materialer, former, størrelser, etc. med flere associationsmuligheder, på steder hvor børnene ved hvor de kan finde dem.
- Indret rum, der tillader bestemte former for leg, og tydeligt kommunikerer til barnet, hvad han/hun kan og må lege her.
- Flyt rundt på læringszonerne en gang i mellem og skab "nyheder", der tager udgangspunkt i de temaer børnene er optaget af at lege med.
- Skab mulighed for at børnene kan lade tingene ligge, så de kan vende tilbage til projekter (fx Lego-byggerier eller andre konstruktionsprojekter)

Leg udendørs

Legepladsen er et vigtigt udviklingsrum for børn, som giver mulighed for alsidige erfaringer, bevægelse, fordybelse, leg og dialog. Principielt skal man tænke i samme baner, når man indretter ude-legemiljøer som inde-legemiljøer.

Idéer til udendørs leg:

- Det er en god idé, at indrette flere 'rum', der signalerer og opfordrer til forskellige typer af leg.
- Uderummet giver særlige muligheder for at udforske materialer på en friere og mere kreativ og om-sig-gribende måde. Understøt ved at stille opbevaringsgenstande til rådighed (spande, trillebøre, kurve osv.) og steder (huler, legehuse osv.)
- Indret generelt ud fra funktionelle potentialer i forhold til vuggestuebørn og børnehavebørns udvikling (motorisk, sansemæssigt, lærings- og udviklingsmæssigt osv.)
- Indret uderummet, så alle kroppens sanser skal stimuleres.
- Indret specifikke områder til grovmotoriske, fysiske og larmende lege

Skrevet med inspiration fra Ditte Winther-Lindqvists, 'Tilrettelæggelse af det fysiske legemiljø i daginstitutionen', Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, nr. 3, 2013

Dialogøvelse: Omvendt brainstorm om fysiske læringsmiljøer

- **Trin 1:** Tøm jeres hjerner for alle de idéer, I kan komme på til at skabe et fysisk læringsmiljø, der på alle mulige måder modarbejder god, udviklende og fordybet leg blandt børnene.

Skriv jeres idéer i venstre kolonne i skemaet nedenfor.

- **Trin 2:** Kig på én idé ad gangen og tal om, hvordan I kan sikre, at det ikke vil ske/ikke vil være et problem/hvordan det kan undgås.

Skriv jeres forslag i højre kolonne i skemaet.

1. Idéer der sikrer en indretning og et fysisk læringsmiljø, som <u>modarbejder</u> enhver form for god leg og udvikling hos børnene	2. Hvordan sikrer vi, at det ikke sker eller ikke vil være et problem? Hvordan kan vi undgå det?

Arbejds- og refleksionsark

Refleksionsspørgsmål til inspiration i skema for retning – og planlægning med fokus på leg i læringsmiljøet

Nedenstående refleksionsspørgsmål kan I anvende ind i 'Skema for retning' og 'Skema for planlægning', når I ønsker at sætte fokus på arbejdet med legen i læringsmiljøet.

1) Pædagogiske metoder og processer (se skema for retning og planlægning)

- Hvad er I som voksne blevet nysgerrige på, i måden at tænke legen ind i læringsmiljøet på? (hent inspiration i dialogøvelsen 'Hvad forstår vi ved leg i det pædagogiske læringsmiljø?' på side 6).
- Hvordan kan vi bruge legen i forhold til det projektarbejde vi er i gang med?
- Hvilken konkret situation/udfordring vil vi have fokus på i arbejdet med at styrke leg i læringsmiljøet?
- Hvad vil vi prøve at gøre i forhold til at tænke legen ind i pædagogikken som en metode?
  - Hvordan?
  - Hvorfor?
- Hvilke roller og positioner skal vi som voksne indtage? Fx observerende, understøttende, deltagende. (Hent inspiration i afsnittet 'Voksnes vigtige rolle', side 8-9 og dialogøvelsen 'Voksenpositioner i børns leg', side 10)

2) Den fysiske indretning og materialer (se skema for retning – og planlægning)

Hvad skal der til i forhold til den fysiske indretning og materialer, for at understøtte legen i læringsmiljøet? (hent inspiration i afsnittet 'At skabe gode muligheder for leg', side 13-14 og dialogøvelsen 'Omvendt brainstorm om fysiske læringsmiljøer', side 15)

3) Tegn (se skema for planlægning)

Hvad vil vi kigge efter som tegn på, at vi er på rette vej med at styrke børnenes legekompetencer, deltagelsesmuligheder og legefællesskaber?

- Hos børnene?
- Hos de voksne?

Spørgsmål til kollegial refleksion (fx på et teammøde) om tiltag med fokus på leg i læringsmiljøet

Nedenstående spørgsmål kan I bruge til at reflektere over tiltag og handlinger I har sat i gang i praksis med fokus på leg i læringsmiljøet:

Del erfaringer

- Hvordan har du oplevet at have fokus på legen i det pædagogiske læringsmiljø/projektarbejdet indtil nu? Hvad har du gjort? Hvad skete der i børnehøjde?
- Hvilke observationer har du gjort indtil nu, som får dig til at gøre noget anderledes?
- Hvad har du lært, eller hvad er du blevet klogere på?

Juster tiltag og handlinger i praksis

- Hvordan tænker du at fortsætte med at sætte fokus på arbejdet med legen i det pædagogiske læringsmiljø?
- Er der noget du vil ændre på?

Litteratur og link

Artikler og bøger

Trine Vinther Larsen. Artikel: Nye toner fra verdensbanken: Børn lærer bedst gennem leg, Børn&Unge, BUPL, 2018

<https://bupl.dk/artikel/nye-toner-fra-verdensbanken-boern-laerer-bedst-gennem-leg/>

Ditte Alexandra Winther-Lindqvist. Artikel: 'Tilrettelæggelse af det fysiske legemiljø i daginstitutionen', Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, nr. 3, 2013

<https://www.skolepsykologi.dk/50--årg---4--Indhold---free-download>

Susan Hart: Inklusion, leg og empati, Hans Reitzels Forlag, 2015

Helle Marie Skovbjerg: Perspektiver på leg, Turbine, 2016

Link, websites, film

Søren Smidt, cand.psych. Ph.d., UCC. BUPL præsentation 2018

<https://bupl.dk/wp-content/uploads/2018/12/publikationer-soeren-smidt-leg-og-legepaedagogik-d.-29.-november-2019.pdf>

Martin Suwalski. Børns inklusion i leg og fællesskab, Rudersdal, 2017

https://www.rudersdal.dk/files/media/2017/03/boerns_inklusion_i_leg_og_faellesskab.pdf

Ditte Alexandra Winther-Lindqvist, lektor i udviklingspsykologi ved DPU/IUP, Aarhus Universitet. Konferenceoplæg, DPU, 2014

http://konferencer.au.dk/fileadmin/konferencer/2014_-_Smaa_boerns_institutions-_og_hverdagsliv/Ditte_Winther-Lindqvist.pdf

Film: Børn og leg, visuel pædagogisk grundbog

<http://videoportal.ucc.dk/video/18962876/boern-og-leg>